

KENT YAŞAMI VE KENT YAŞAMINDA İLETİŞİM PRATİKLERİ ÜZERİNE TEORİK BİR İNCELEME

Sümevra Tüzün¹

¹Orcid ID: 0000-0003-2508-1129

Öz

Toplumsal bir varlık olarak insan çevresiyle sürekli bir etkileşim halindedir. Kırsal bölgeler, ufak şehirler, büyük şehirler ve metropoller insanların ilişki ve iletişim biçimlerini etkileyen karmaşık ve çok yönlü bağlamlar olarak şehir sosyolojisinin inceleme konuları arasında yer almaktadır. Sanayi Devrimi'nden sonra literatürde çeşitli sorunsallarla yer tutan kent kavramı hem iletişim sosyolojisinin hem de kent sosyolojisinin önemli çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışma, kent yaşamının insani etkileşimleri, ilişkileri ve iletişim pratiklerini etkilemesi noktasında teorik bir inceleme gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, özeldede Georg Simmel, Ferdinand Tönnies ve Anthony Giddens'in düşünceleri üzerinden kent yaşamı ve insan hayatına etkileri ele alınmıştır. Çalışmanın, kent yaşamındaki sorunsalları iletişim disiplini perspektifinden ele alma noktasında araştırmacılara ilham olması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İletişim sosyolojisi, kent sosyolojisi, kentleşme, kent yaşamı*

Atf için:

Tüzün, S. (2023). Kent Yaşamı ve Kent Yaşamında İletişim Pratikleri Üzerine Teorik Bir İnceleme. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 33, ss. 228-248.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, E-mail: smeyra_tzn@hotmail.com

A THEORETICAL EXAMINATION ON URBAN LIFE AND COMMUNICATION PRACTICES IN URBAN LIFE

Abstract

As a social being, man is in constant interaction with his environment. Rural areas, small cities, big cities and metropolises are among the subjects of urban sociology as complex and multifaceted contexts that affect people's relationships and communication styles. The concept of the city, which has a place in the literature with various problematics after the industrial period, constitutes one of the important study areas of both communication sociology and urban sociology. This study aims to conduct a theoretical analysis on the effects of urban life on human interactions, relationships and communication practices. In this context, urban life and its effects on human life will be discussed from the perspective of the thoughts of Georg Simmel, Ferdinand Tönnies and Anthony Giddens in particular. It is hoped that the study will inspire researchers to address the problematics in urban life from the perspective of the communication discipline.

Keywords: *sociology of communication, urban sociology, urbanization, urban life*

GİRİŞ

Toplumsal bir varlık olarak insan çevresiyle sürekli bir etkileşim halindedir. İçinde bulunulan bağlamlar genişledikçe, karmaşıklaştıkça insanın etkileşimi ve bu etkileşimlere dayalı olarak geliştirdiği ilişki ve iletişim biçimleri de komplike bir yapı arz etmektedir. Köyler, şehirler, büyük metropoller insanı ve yaşam biçimini etkileyip değiştiren, dönüştüren ve biçimlendiren özellikler içermektedir. Simmel'den mülhem temsili birer örnek olarak zihnimizde şu iki durumu tasvir edebiliriz. Kırsal bir coğrafyada, geniş bir ovada yer alan bir yaylada evinin avlusuna oturmuş karşısındaki ufka uzanan manzaraya bakan birini düşünelim öncelikle. Sabahtan akşama kadar o avluda tanık olabileceklerini ve izleyebileceği hareketliliği düşünelim. Daha sonra İstanbul'da bir gökdelende penceresinin camından dışarıyı izleyen birini düşünelim. Ufuk çizgisini arkasında bırakan büyük binalarla çevrili olan manzarasında, gökyüzünü, yeryüzünü ve arasını kaplayan boşlukta neler görebileceklerini düşünelim. Salt bu manzara kıyaslaması dahi, insan zihninin çalışmasını etkileme noktasında şehirler hakkında bize bir başlangıç noktası sunabilir.

Çok eski zamanlardan günümüze uzanan tarihsel süreçte, insanlığın geçirmiş olduğu değişimlerin, dönüşümlerin ve sorunların meskeni ve aynası olan şehirler bu bakımdan önemli bir araştırma alanıdır. Sosyoloji ve iletişim bilimleri de bu anlamda birbirleriyle yolu kesişen iki alan olarak belirmektedir. Şehir sosyolojisi ve iletişim sosyolojisi bu bağlamda benzer çalışma alanlarına sahip iki alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehir sosyolojisini Arlı (2022, Tübitak Sosyal Bilimler Ansiklopedisi),

“İnsan topluluklarının şehir mekanında örgütlenme mantığını ve yerleşme tarzlarını dikkate alarak fiziksel ve mamur çevreyle etkileşimlerini çok boyutlu olarak soruşturan, yine insan topluluklarının ve gruplarının kentlerdeki ekonomik, sosyal ve kültürel eylem ve etkileşimlerini çoklu teorik ve yöntemsel araçlarla inceleyen bir araştırma alanı”

olarak tanımlamaktadır. İletişim sosyolojisi ise “sosyoloji alanının kendine özgü kavram, tartışma ve yöntemleriyle iletişimi anlamaya ve açıklamaya” yönelik hem iletişim bilimlerinin hem de sosyolojinin bir alt disiplini olarak ifade edilmektedir (Adıgüzel vd., 2022, s. 4).

Bu çalışma, kent hayatının insani ilişkiler ve iletişim perspektifinden okunmasını teorik olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikli olarak şehir ve şehirle ilgili çalışmalar özet bir şekilde sunulacaktır. Ardından,

Tönnies, Simmel ve Giddens'in görüşleri çerçevesinde modern yaşamı karakterize eden kent yaşamı, kent yaşamındaki etkileşimler, ilişkiler ve iletişim biçimlerine dair bir çerçeve sunulmaya çalışılacaktır.

1. Kentleşme Olgusu ve Kökenleri

Şehirleşme olgusu çok eski tarihlere, bundan 10 bin yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Antik zamanda şehirler, merkezi şehirler ve merkezi şehirlere çeşitli yollarla bağlanan diğer şehirler olarak var olmaktadır. Atina, Roma, Babil gibi şehirler, merkezi şehirler olarak bilginin, gücün, iktidarın, zenginliğin, kontrolün simgesidirler. Atina'da şehir devleti olarak *polis* bu bağlamda şehrin egemenlik alanını ifade eden bir yönetim şeklidir (Rittersberger-Tılıç, 2013, ss. 3-4).

Literatürde kent ve kentleşme üzerine yapılan çalışmalar, antik dönemi, Orta Çağ'ı, feodal dönemi, sanayi ve sonrası dönemi ele alan geniş bir çalışma alanını kapsamaktadır. Şehirleşme üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda referans alınan toplum genellikle Batı toplumdur. Sanayileşmenin bu sebeple şehir yaşamı üzerinde etkileri derin olmuştur. 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarında beliren ilerleme düşüncesi ve yaşanan Sanayi Devrimi sonucunda toplumsal hayat ve kurumsal yapılar tamamen dönüşmüştür. Seri üretim yapan fabrikalar nüfus hareketliliğinin şehirlere doğru akmasına sebep olmuştur. Böylece kentler büyümüştür, sanayileşme yaygınlaşmıştır. Bunlar da beraberinde kapitalist ekonomilerin büyümesini ve kent problemlerini getirmiştir (Bulaç, 2007, ss. 13-17).

Kent yaşamının sanayileşme ve kapitalizmle ilişkisi sebebiyle, kent çalışmalarında Marx'dan da bahsedilmektedir. Ancak Marx'ın odağında kent kavramı değil kapitalizm, gelişimi ve toplumsal analizleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, dolaylı olarak kapitalizm ve kent ilişkisi de çalışmalarında belirmektedir.

Weber şehri, Batıya özgü ve Batı demokrasisinin gelişimiyle yakından alakalı bir fenomen olarak görmektedir. Ancak Weber'in çalışmalarının odağında da kent olgusu yer almamaktadır. Weber'in kent analizleri feodalizmden kapitalizme geçiş sürecindeki analizlerine dayanmaktadır. Onda toplumlar, Batı dışındaki toplumlar ve modern, kapitalist Batı toplumu olarak ayrılmaktadır. Kapitalist dönemdeki kentlerin başlıca özelliği ticari ilişkilere dayanmasıdır. Bunun dışında kentlerin sahip olması gereken nitelikleri; kenti koruyan ve savunan bir kale, pazar yeri, siyasal açıdan görece özerk yasaları uygulayan bir mahkeme ve kentlilerin seçtiği yöneticiler olarak sıralamak-

tadır. Kentler Weber için, rasyonelliğin, vatandaşlık haklarının ve kapitalist girişimin geliştiği yerlerdir. Kent yaşamında bireyler arasındaki farklılıklar ve eşitsizlikler, uzmanlık alanlarına bağlı olarak mesleki iş bölümlerinin oluşturulması ile çözülmektedir (Weber, 2010; Güllüoınar, 2013). Weber'in modern dünyaya ilişkin görüşlerini Giddens kötümser olarak tanımlamaktadır. Onun için modern dünya "maddi ilerlemenin, yalnızca bireysel yaratıcılığı ve özerkliği ezen bir bürokrasinin genişlemesi pahasına elde edildiği paradoksal bir dünya"dır (Giddens, 1994, s. 15).

Durkheim mekanik ve organik dayanışma kavramlarıyla geleneksel toplum ve sanayi toplumu ayrımını yapar. Ona göre toplumsal bağlar ekonomi alanındaki gelişmelerle dönüşmüştür. Mekanik toplumlar birbirlerine benzeyen insanların oluşturduğu toplulukları ifade etmektedir. Ekonomik gelişmeler neticesinde oluşan sanayi toplumunda ise birbirine hiç benzemeyen insanlar, iş alanında ortaya çıkan farklı meslekler ve uzmanlık alanları gereği bir arada bulunurlar ve birbirlerini tamamlarlar. Organik toplumlar, değerler ve normlar çerçevesinde yaşarlar ve bunların çiğnendiği durumlarda toplumsal anomaliler ortaya çıkar. Toplumsal anomalilerin önlenmesi adına bireyler kendilerinden beklenenleri ve görevlerini bilmeli ve yerine getirmelidirler (Mendras, 2014, s. 151).

Şehir ve kent kavramlarının ayrımında kente despotik bir mizaç atfeden Henri Lefebvre, kent toplumunu sanayileşme sürecinde tarım hayatının üzerine inşa edilen ve ona egemen olan bir toplum olarak tanımlamaktadır (Lefebvre, 2017, s. 8). Şehrin bir sorunsal olarak sanayileşme süreciyle ortaya çıktığını, bu sebeple sanayileşmenin belirleyen ve şehirle ilgili çıkan her türden sorunun ise belirlenen olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda modern dönemde çıkan sorunların sanayileşme ile alakasına dikkatleri çekmektedir (Lefebvre (2018, ss. 21-31). Ancak şehirleşmenin sanayiden çok daha eski bir kavram olduğunu söyler ve Doğu şehirlerini, Antik şehirleri, Orta çağ şehirlerini örnek olarak sunar. Bu bağlamda Doğu şehirlerini politik ve Asya tipi üretim tarzına bağlı, Antik şehirleri politik ve köle sahipliğine bağlı, Orta çağ şehirlerini ise feodal ilişkilere bağlı, politik ama aynı zamanda ekonomik özellikleriyle dikkat çeken ticaret, zanaatkarlık ve bankacılık şehri olarak tarif eder. Sanayileşme döneminin başlarında ise Batı Avrupa'da şehir ve şehirleşme zaten güçlüdür. Şehirler zenginliğin, bilginin, tekniğin ve sanatın biriktiği toplumsal ve politik yaşam merkezleridir. Toprak mülkiyeti dönemi bitmiş, kapitalist yaşam biçimi hakim olmuştur. Bunun sonucunda ise iş bölümüne dayalı şehirler ağı oluşur. Lefebvre oluşan bu kent sisteminin

aslında yükselen merkezi bir güç olarak devlet olduğunu dile getirmektedir. Bunun nedeni, Orta çağ şehirlerinin zenginliklerini merkezileştirmeleridir. Merkezileştirilen zenginlikleri yönetenler ise yatırımlarını hakim oldukları şehre üretkenlikten uzak biçimde yatırırlar. Merkezileşme neticesinde zenginliğin yatırıldığı şehir, diğer şehirlere baskın gelir ve başkent ortaya çıkar. Bu süreç Avrupa ülkelerinin hepsinde çok farklı şekillerde yaşanmıştır. Sanayileşme ve şehirleşme kendi içerisinde çatışmalı süreçleri barındırmaktadır. “Çünkü sanayileşme sadece işletmeler (işçiler ve işyeri şefleri) değil, çeşitli bürolar, bankacılık, finans, teknik ve politika merkezleri de üretmektedir” (Lefebvre, 2018, 27).

Kent sosyolojisi çalışmaları bu bağlamda aslında modernite çalışmalarının bir özel alanını teşkil etmektedir. Zira modern ile işaret edilen sanayileşme sonrası dönemdir ve literatürdeki kent kavramı da modern dönemdeki şehirleri ve toplum yapısını ifade etmektedir. Bahsi geçen çalışmalar da 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılı kapsamaktadır.

Kent sosyolojisini bilimsel bir araştırma konusu haline getirmede kuşkusuz Chicago Okulu’nu da anmak gerekmektedir. Chicago Okulu Sosyoloji Bölümü 1892’de, yani sanayileşmenin arttığı ve dolayısıyla kentlerin büyüdüğü ve nüfus hareketliliklerinin arttığı bir dönemde kurulmuştur. Bu dönemde Chicago kenti işsizlik, fakirlik, nüfus hareketliliği sonucu kentlilerle taşralılar arasında yaşanan gerilimler, işçilerin yaşadıkları sıkıntılar gibi problemlerle doludur. Siyasi erkler bu problemlerin çözümünde hangi politikaları uygulayacakları hususunda arayış içindedir. Okul bu bağlamda mezkur problemlerin çözümüne yardımcı olmaları için hem sanayicilerden hem de siyasilerden mali olarak da ciddi destekler görmüştür (Fisher ve Strauss, 1990, ss. 473-474). 19. yüzyılın sonuyla 20. yüzyılın başlarında Chicago kenti, tanımlanmaya çalışılan kent kavramının somut hali ve ilgi alanına giren sorunların yatağı gibidir. Kent yaşamı ve kırsal yaşam aynı anda şehirde yaşamaktadır ve bu da 1920’lerde siyahilere yönelik derin ırkçılık problemlerini ve diğer kırsal bölgelerden göç edenlerle farklı türden çatışmaların yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Ayrıca şehirde güvenlik ve sağlık problemleri de baş göstermiştir. Bu bakımdan Chicago Okulu’nun önünde incelenmeyi bekleyen devasa bir çalışma alanı durmaktadır (Kaya, 2011; Serter, 2013).

Giddens bu çalışmalarda (2012a, ss. 93-96) iki görüşün dikkate değer olduğunu söylemektedir. Bunlardan ilki Robert Ezra Park’ın ‘ekolojik yaklaşımı’, diğeri Louis Wirth’in ‘yaşam biçimi olarak kentsellik’ düşüncesidir. Park’ın düşüncesi biyolojideki bitki ve hayvanların fiziksel çevrelerine adaptasyon

sürecini ifade eden ekolojik süreçlerden mühlhem kentin sahip olduğu farklı bölgelere göre, o bölgelere uygun insan nüfusunu seçip ayırdığı ve elediği düşüncesini içermektedir. Biyolojik çevrelerin süreçleriyle benzer şekilde kentlerde de “rekabet, işgal ve yerini alma” süreçleri vardır. Süreçler sonucunda farklı özelliklere sahip mahalleler oluşur. Söz gelimi, kent merkezlerinde iş, eğlence ve ticari kurumlar öbekenir. Kent merkezini çevreleyen iç kent kısmında ucuz daireler ve pansiyonlar, köhne mahalleler vardır. Bunların ötesinde ise orta sınıf işçi banliyöleri yer almaktadır. Wirth’in yaklaşımı ise kentleri “büyüklük, yoğunluk ve nüfusun heterojenliği” olarak ele almaktadır. Yaşam biçimi olarak kentsellik düşüncesinde kalabalık şehirlerde fiziken yakın yaşayan insanların birbirlerini tanımadıkları, kurdukları ilişkilerin tatmin edici olmaktan uzak, kısa süreli ve çıkara dayalı olarak kurulduğu düşüncesi vardır. Bireylerin duygularını samimice ifade etme imkanları yoktur ve dolayısıyla buna imkan tanıyan birliktelik ve birliktelikten kaynaklı katılım duygularına yer yoktur. Bireylerin yaşamları ahlaki duygulardan da kopuktur. Birlikteliğin olmadığı kentlerde tanımlanmış düzenli davranış kurallarının yön verdiği rutinler hakim durumdadır. Nüfusun çokluğunun, ekolojik düşüncede olduğu gibi, kentlerde alanları oluşturduğu ve bu alanlarda işlevlere göre nüfus yığılmalarının gerçekleştiği düşünülmektedir.

Kent yaşamına ilişkin farklı bağlamlarda, farklı kavramları referans alan sayısız çalışma bulunmaktadır. Çalışmanın buradan sonraki bölümünde, kendisinden sonraki düşünürleri de derinden etkileyen üç sosyoloğun düşüncelerine giriş niteliğinde değinilecektir.

2. Tönnies: Cemaat ve Cemiyet Kavramları Çerçevesinden Toplum Yaşamı

19. yüzyılın sonlarında Avrupa ve Amerika’da yaşanan ve toplumsal yaşantının her alanına sirayet eden değişim ve dönüşümleri anlamak isteyen Ferdinand Tönnies (1855-1936), bu değişim ve dönüşümleri cemaat (gemeinschaft) ve cemiyet (gesellschaft) kavramları ile açıklamıştır (Tönnies, 2019). Bu iki kavram daha sonra, toplumsal ilişkiler ve yaşam biçimlerini karşılaştırmalı olarak ele alan pek çok sosyal çalışmanın temel kavramlarını teşkil etmiş ve Tönnies kent sosyolojisinin kurucularından olarak yerini almıştır.

Cemaat kavramına ilişkin tanımlarda sıklıkla iki unsur belirlemektedir. Bunlardan ilki, bir yere ve mekana bağlı olan insanlar, ikincisi ise müşterek bir yaşam, kültür, duygu, inanç, düşünce vb. belirli paylaşımları olan insan grupları ya da kümeleridir. Ancak tanımlardaki bir yere bağlı olan

insanlar açıklamasına birincil dereceden önem vurgusu yapmak isabetli olmamaktadır. Zira insanların belirli yerlerde toplanması dahi ikinci unsurda sayılan nedenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Anık (2014, s. 23) cemaati “birincil ilişkilerin hakim olduğu, mecbur olmasalar da insanların birbirlerine karşı kendilerini yükümlü ve sorumlu hissettikleri ‘alturizm’in en belirgin biçimde kendini gösterdiği oluşumlar ” olarak tanımlamıştır. Cemiyet kavramını açıklamak için gerekli olan bir diğer kavram olan camiaları ise, “belirli bir ölçüde ve belirli bir amaç veya ilke, iş, işlev vs. gereği bir araya gelmiş (meslek, yerleşim, işyeri, çalışma alanı vs.) ve aralarından bazen ihtiyari, bazen de zorunlu olarak sıkı ilişkilerin sürdürüldüğü sosyal oluşumlar (Anık, 2014, s. 23)” olarak tanımlamıştır. Cemiyet, cemaat ile camianın oluşturduğu bu sosyal oluşumların tamamını ifade etmektedir. Cemiyetlerin her birinin kendine has ayırt edici özellikleri vardır. Tarih, dil, kültür, manevi öğeler, kurumlar ve zihniyet gibi bu özellikler cemiyetlerin sahip oldukları medyatik mekanizmalarıyla bir görünüm de kazanarak gözlemlenebilmektedir. Cemiyetlerin sahip oldukları bu medyatik mekanizmalara cemaatler ve camialar da tabidir. Ancak, bu tabiiyetin dışında, cemaatlerin ve camiaların da kendilerine has medyatik mekanizmaları bulunmaktadır. Bu oluşumların kendilerine has özelliklerinin yansıdığı medyatik mekanizmalar sebebiyle cemiyetler cemaatleri ve camiaları, cemaat ve camialar da cemiyetleri etkilemekte, değiştirip dönüştürebilmektedir. Ünal (2022), cemaat, camia ya da cemiyet gibi oluşumların medyatik inşa süreci sonucunda var olduklarına dikkatleri çekmektedir. Buna göre, medyatik mekanizmalar aracılığı ile bireyler “birbirleriyle diyaloga ve etkileşime girmekte; belli noktalarda temayül göstererek cemiyet, camia ve cemaat gibi birliktelikler oluşturmaktadırlar” (Ünal, 2022, ss. 127-128). Toplumsal alanda her daim medyatik inşa devam etmektedir.

Cemaat ve cemiyet kavramını Cevizci (1999, s. 374) “doğal irade ve rasyonel irade ayrımı” ile açıklamıştır. Doğal iradenin etkili olduğu cemaat (gemeinschaft) insanların kan bağı ile bağlı olduğu akraba ilişkilerini ya da duygusal bağlarını ifade eden ilişkilerini içermektedir. Bu ilişki türlerinin somut örneklerini aile, akraba, dost, dini gruplar gibi kavramlarda bulabiliriz. Dolayısıyla, güdülerin ve duyguların kendisini samimiyetle, birebir ve sürekli gösterdiği ortamdır. Bu sebeple cemaat kavramıyla çıkarlardan değil gerçek birlikteliklerden bahsedilmektedir. Bundan farklı olarak cemiyet (gesellschaft) rasyonel iradeyi ifade etmektedir ve insanın varlığının amaçlarına, çıkarlarına, şahsi olmayan ilişkilerine dönük yönünü göstermektedir. Büyük kentlerin, sanayi yaşamının vb. farklılıkların bir arada olduğu toplumsal mekanların

oluşumu olarak cemiyet modern toplumu temsil etmektedir. Modern toplumun kurumsal yapılarında, yönetim biçimlerinde ve askeri birimlerinde var olan ilişki türleri cemiyete somutluk kazandıran örneklerdir.

Tanımlardan, sosyal oluşumlar olarak cemaatlerin toplumsal hayata geçişte ilksel ilişki türlerini içerdiği anlaşılmaktadır. Modern öncesi toplumları anlamada cemaat kavramının en güçlü görünümünü aile ve akrabalık ilişkileriyle, inançlarda görmek mümkündür. Bu görünümde cemaatin en temel duygusu olan ‘biz’ kavramı yer almaktadır. Biz çoğulluğundaki teklik cemaatin amaçlarında ve menfaatindedir: ‘Biz’in ortak tek amacı, menfaati, inancı, kültürü vb. şeklinde görülen düzen, birlik ve beraberlik. Buna aykırı davranışların sergilendiği noktada cemaat içerisindeki kınanmadan cemaatten atılmaya varabilecek kurallar sistemi mevcuttur. Cemiyet hayatı ise geniş ve karmaşık ilişki ağlarında, bireylerin çoğunlukla birbirinden ayrı tekil amaçlarını, bireysel arzu, menfaat ve çıkarlarını, emir komuta zincirine bağlı otoriteyi, statülere bağlı toplumsal konumları, yazılı herkesi bağlayıcı olan hukuk kurallarını ve bitmeyen bir dinamizmi içermektedir (Gezgin, 1988, s. 187).

Tönnies aynı çağda yaşadığı Simmel gibi, kent yaşamı ve bireyler üzerindeki etkileri üzerine eğilmiştir. Sanayileşmenin toplumsal yaşam üzerinde geri dönüşsüz etkileri olduğunu düşünmektedir. “Hüzünle karışık, kişiler, komşular ve dostlar arasında kurulan geleneksel, sağlam, yakın bağlara dayalı olan ve kişinin kendi toplumsal konumuna ilişkin” (Giddens, 2012b, s. 946) net bir fikre sahip olduğu cemaat (gemeinschaft) yaşantısında var olan ilişkilerin gittikçe zayıfladığını göstermiştir. Cemaatin yerini, geçici ve araçsal ilişkilere dayalı birlik ya da cemiyet olarak tanımladığı gessellschaft almıştır. Cemiyete dönüşen cemaatlerde yaşam bireyseldir, ilişkilerin amacı ya da hedefi salt bireysel çıkara yöneliktir. Cemiyetin üyelerini yabancılar teşkil etmektedir (Giddens, 2012b, s. 946).

Tönnies’in çalışması, sanayi öncesi ve sanayi sonrası toplumsal yaşamdaki derin farklılıkları, geleneksel yaşamdan kopuşun göstergeleri olan ilişkiler ve yaşam biçimlerinin yapısını anlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda cemaat kavramı bireylerin birbirileri ile sıkı sıkıya, dostane ilişki biçimleri gerçekleştirdiği bir yapıya işaret etmektedir. Bu yapı stabildir, homojendir, aile ve kilise gibi sosyal kontrol mekanizmaları tarafından korunur. Toplumsal hareketlilik sınırlı ve bireylerin yaşamları düzenlidir. İlişkilerin doğası ise samimiyet ve anlamsal yüklemelerle doludur. Bu tasvirin tam karşıtı olarak gözükken cemiyet yaşantısında ise bireysel çıkarlar üzerine kurulu bir yaşam, karşılıklı güven yerine bireylerin kendilerini garantiye aldıklarını hissettikleri anlaş-

malar ve sözleşmeler yer almaktadır. Modern yaşam biçiminin çıkarıcı ve samimiyetten uzak yapay ilişkilerinin ifadesi olarak cemiyet yaşantısı, çok hareketli, düzensiz bir yapı arz etmektedir. Kültürel heterojenlik ortak anlamsal kodların önünde bir engeldir. Sürekli akan bu hızlı yaşamda bireyler daha ferah ve yüksek standartlara sahip bir yaşama ulaşmak için sürekli rekabet halindedir (Tönnies, 2000; Slattey, 2014).

3. Simmel: Metropol Yaşamı ve Birey

Tönnies gibi Georg Simmel'in (1858-1918) çalışmaları da kent sosyolojisine yapılan ilk önemli katkıları içermektedir. Her ikisi de kendisinden sonra gelen kent sosyologlarını etkilemişlerdir. Simmel, Chicago Okulu'nun önemli isimlerinden biri olan Robert E. Park'ın da hocasıdır ve beraber çalışmışlardır (Giddens, 2012b, s. 945). Simmel'in inceleme alanını, kent yaşamının bireyler üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. Bireylerin kişiliklerinde değişiklikler meydana getiren kent yaşamı, modern insanın yaşamının merkezinde yer alan olgulardan biridir (Koyuncu, 2011, s. 34).

Modern hayatın zorluğu, Simmel'in bunaltıcı olarak tarif ettiği ve bireyin karşısında duran "toplumsal güçler, tarihi miras, harici kültür ve hayatın tekniği"ne karşı girişilen varlık mücadelesinden kaynaklanmaktadır. Birey tüm bu unsurlar karşısında mevcudiyetini ve ferdiyetini korumak adına biteviye bir mücadele vermektedir. Tarihi bağlarından kurtulmaya ve özgürleşmeye çalışan modern insan, bireysel anlamda kendisini yegane kılacak işlevlerle donanmayı ve bunların takdir edilmesini de uzmanlaşma adı altında sağlamıştır. Uzmanlaşma bireylerin vazgeçilmez olmasını sağlayacak bir etken olmuştur. Birey, modern dünyada kendine bir yer edinmek adına bu bağlamda sürekli bir mücadele içerisinde bulunmaktadır.

Simmel'in *Metropol ve Zihinsel Yaşam* isimli çalışmasında şehir yaşamındaki bireye ilişkin şu tanımı sıklıkla alıntılanır: "Metropole özgü birey tipinin psikolojik temeli içsel ve dışsal uyarıların süratli ve dur durak bilmeksizin değişmesinden kaynaklanan sinirsel uyarımın şiddetlenmesine dayanır" (Simmel, 2000, s. 168). Metropolde her an akan ve değişen görüntüler kah belirli bir düzenlilik içerisinde kah çatışma halindedir. Görüntülerin ortak özelliği "ömürsüz izlenimler" olmalarıdır. Metropol hayatında bu izlenimler baş döndürücü bir hızla sürekli olarak akmaktadır. Frisby (2012, s. 76) toplumsal alandaki bu akışı en iyi ilişkisel kavramların açıklayacağını ifade eder. Bu bağlamda, Simmel'in anahtar kavramlarını etkileşim ve toplulaşma oluşturur. İlgi alanını ise fenomenler arasındaki ilişkiler belirler.

Birey metropolün bu yaşantısında adeta her tarafı kuşatan uyarıların akıntısına kapılmış gibidir. Metropol yaşamı ekonomik, mesleki, toplumsal ve insan hayatını her alanda kuşatan kalabalık ve sürekli hareketli bir yapı arz ettiğinden, bireylerin yüksek bir bilinç haline sahip olması gerekmektedir. Esasında metropol insanlara bu yüksek bilinçlilik halini kazandırmaktadır. Bu bilinçlilik hali bir tür bireyin yaşamını koruma refleksidir. Şehir yaşamında birey kendi varlığı için tehdit olan harici dünyaya ve mesajlara sürekli olarak maruz kalmaktadır. Bu durum onun teyakkuz halinde olmasını gerektirmektedir. Bir hayatta kalma refleksi olarak bireyin zihni her daim bu mesajlar tarafından uyarılmaktadır. Birey, bu mesajlara karşı bir tavır alma durumundadır. Bu uyarılmışlık ve tavır alma durumu hem içsel hem de dışsal algılamaları kapsamaktadır. Dolayısıyla, şehir insanını duygusal tanımlamalar değil *zihinsel* tanımlamalar ifade etmektedir. Zihinsel olarak bu sürekli uyarılmışlık hali ve derecesi, bir diğer deyişle aşırı gerilim hali işte başta zikredilen şehir yaşamındaki birey tanımını açıklamaktadır. Kırsal bölgelerdeki kasaba gibi küçük yerleşim birimlerinde hayat metropol yaşamından bir hayli farklıdır. Orada akan hayat, bireylerin izlediği görüntüler, maruz kaldıkları mesajlar şehir hayatına göre çok daha tek düze, ağır tempoda ve anlaşılırdır. Taşra hayatını yaşayan bireylerin hissettikleri duygular derindir, ilişkileri duygusaldır ve taşra insanını duygusal tanımlamalar ifade etmektedir (Simmel, 2000, ss. 168-169).

Metropol yaşamının merkezinde para ekonomisi yer almaktadır. Ekonomik faaliyetler taşrada kişilerin birbirlerini tanıdığı, sipariş üzerine sınırlı sayıda alışverişlerin gerçekleştirildiği, ev üretimlerinin varlığını sürdürdüğü dolayısıyla insani ilişkilerin yer aldığı bir çerçevede gerçekleşir. Ancak metropol yaşantısının zihinsellik özelliğiyle iç içe geçmiş olan para ekonomisinde, alıcılar ve satıcılar birbirini tanımamaktadır. Ekonomik faaliyetler ve mübadele çok sayıda ve yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir. Ekonomik ilişkiler rasyonel nitelik arz etmektedir ve ticarete söz konusu olan emtiyanın değerini de sadece "kaç" sorusunun cevabı olan sayısal değer içermektedir. Ticari işlemlerde alıcı ve satıcılar arasında tanışıklık ve duygusal ilişkiler söz konusu olmadığı için her iki taraf da salt kendi menfaatini düşünmekte ve gözetmektedir. Dolayısıyla bireyler gittikçe hesapçı bir nitelik arz etmektedirler. *Hesapçılık* hemen her alana sirayet etmekte, her şeye hesapla netlik kazandırılmakta ve nitelikler dahil olmak üzere her türden hesap sayısal niceliklerle ifade edilmektedir. Hesapçılık beraberinde *netlik* ve *dakikliği* getirmiştir. Bu metropol yaşantısının zorunlu bir çıktısı gibidir. Zira son derece karmaşık ve kalabalık olan hayat ince hesaplarla, kesinliklerle ve dakiklikle

idame edilmezse yaşanacak olan kaostur. Bu özellikler salt para ekonomisi ile alakalı olmayıp hayatın tamamını işlemektedir.

Metropol yaşantısında birey, gözünün önünde durmaksızın akan hayatın yoğunluğu ve hemen her şeyin parasal bir değer biçmeyle eşitlendiği bir yaşamda, sinir sistemine gelen uyarıların aşırılığı neticesinde nesnelere, insanlara ve dış dünyaya karşı duyarsızlaşmaya başlar; *bezgin* (blase) bir tavır sergiler. Her şeyin ve herkesin değeri eşitlenir; bu bir tür değersizleşmedir. Bu durum hem para ekonomisiyle ilişkilidir hem de metropol yaşantısının doğasından kaynaklıdır. Metropol hayatının merkezinde yer alan para ekonomisi, ayırt edici özellikleri dikkate almaksızın her şeyi sayısal bir değere indirgemektedir. Metropol yaşantısında durmaksızın değişen görüntüler de tıpkı emtialar gibi mana olarak yitime uğrar. Hepsi aynı şeyi ifade eder, bir diğer deyişle, hepsi anlamsızdır, değersizdir. Bu değersizlik hissi çok geçmeden kişinin kendi varlığını da değersiz görmesiyle sonuçlanır. Metropol insanının bezgin tavrı esasında bir tür kendini korumadır. Sınırları artık çok fazla uyarana karşı kendisini koruma altına almıştır. Taşra hayatında bireyler birbirlerini tanırlar ve karşılaştıklarında bu tanışıklık çerçevesinde münasebet kurarlar. Toplumsal münasebetlerin temelinde müsbet duyguları yer alır. Ancak metropol hayatında böyle ilişkiler kurmak mümkün değildir. Sayısız karşılaşmanın, zaruri sebeplerle kurulan münasebetlerin yürütülmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, birey metropolde karşısına çıkan herkese karşı temkinli ve mesafeli bir tutum takınır. *Temkinlilik* ve *güvensizlik* sosyal ilişkileri biçimlendiren temel duygulardandır. Buna eşlik eden karşılıklı yabancılaşma, nefret ve tiksinti duyguları neticesinde bireyler yan komşularını dahi tanımamaktadır. Kişi tanışıklık kuramadığı ve kendisi için bir tehdit unsuru olan yabancı insanların yer aldığı dünyasında korunmak için sürekli ihtiyatı elden bırakmaz. Kişi tanışıklık kuramadığı ve kendisi için bir tehdit unsuru olan yabancı insanların yer aldığı dünyasında, korunabilmek adına ihtiyatı hiçbir zaman elden bırakmaz. Şehir yaşamının hareketliliğinin ve karmaşasının bir parçası olan birey, insanlara karşı sergilediği hesapçı, temkinli ve şüpheli yaklaşımlarından ötürü yakın ilişkiler kurmaktan uzaktır ve yalnızlaşmıştır. Metropolislerin oluşumu da aslında taşra benzeri özelliklerin arz ettiği gruplarla başlamıştır. Bireyler üyelerinin homojen olduğu siyasi, dini ya da akrabalık bağına dayalı küçük gruplara dahil olurlar. Bu gruplarda düşman olarak algılanan dış dünyaya karşı ortak bir kenetlenme söz konusudur. Grubun katı sınırları vardır ve bireyin özgür hareket alanı sınırlıdır. Ancak grup geliştikçe ve genişledikçe sınırları, katılığı ve içsel bütünlüğü de kaybolur, ötekilerle münasebetler artar ve birey daha özgür bir hareket alanına sahip olur. Ayrıca

toplumsal alanda uzman olduğu alanda iş bölümü gereği kazandığı avantaj ve bu alanda kendisine yüklenen sorumluluk bireyselliğini kazanmasına da vesile olur (Simmel, 2000; Frisby, 2012).

Metropollerin kalabalığında, insanların çoğu zaman sıkış sıkış yaşadığı ortamlarda bireylerin birbirlerine yönelik hissettikleri temkinlilik, güvensizlik ve antipatik duygular, bir diğer deyişle “zihinsel mesafe” yalnızlaşmayı beraberinde getirmektedir. Kalabalık içinde insanlar birbirine yabancı olarak yalnızdır ve bu yalnızlık aslında onların özgürlük alanıdır. Kendi kimliklerini oluşturma alanıdır. Birey sadece karşıdakine yabancı değildir. Aslında kendisine de yabancıdır. Metropol yaşantısında bireyselliğini, benliğini, ayırt edici özelliğini kazanabilmek için metropolün sahip olduğu tuhaf konuşma ve davranış alışkanlıklarını, aşırılıklarını öğrenmek zorundadır. Metropolün bireylerin ayırt edici özellikleriyle var olabilme çabalarını teşvik etmesinin temel sebebi, nesnel tinin öznel tine baskın olmasından kaynaklanmaktadır. Nesnel tin ile kast edilen toplumsal yaşamı kuşatan hukuk, sanat, üretim teknikleri, kurumlar, bilim ve kültürel alanlarda oluşan ve tin ile ifade edilen birikimdir. Nesnel tin büyük bir birikimi kapsamaktadır. Buna karşın öznel tin metropol yaşamında oldukça gerilemiştir. Bunun sebebi iş bölümü gereği ve sonucu insanların tek bir alana kanallanması ve tek bir alanda uzmanlaşmasıdır. Diğer alanlarda bireyin kişiliğinde bir gelişme olmamaktadır. Ancak nesnel tin her geçen gün büyümektedir ve birey de karşısında gittikçe küçülmektedir. Bir noktada, uzmanlık alanı onu sistemin çarklarında sadece bir dişli konumuna getirir. Kurumlarıyla, yapılarıyla, güçleriyle ve bilimiyle nesnel tinin baskınlığı karşısında bireyler metropol yaşantısına tutunabilmek adına şahsi pek çok yönünü geri plana atıp nitelik anlamında (iş bölümü) kendisini vazgeçilmez kılacak özelliklerini ön plana çıkartma ve abartma yolunu seçecektir. Metropolün aradığı yeganelik, eşsizlik ve benzersizlik niteliklerini metropol yaşantısının tumturaklı üslubu ile sivirilecektir. Toplumsal konumunu, benliğini ve kişiliğini fırtınalı bir denize benzeyen metropol yaşantısında çatışmalar ve mücadeleler içerisinde var etmeye ve korumaya çalışacaktır (Simmel, 2000).

4. Giddens: Modern Dünyada Yaşam

1938 doğumlu sosyolog Anthony Giddens’in birçok çalışmasının merkezinde modernite ve modernizm kavramları yer almaktadır. Giddens’in çalışmaları geçmişe olduğu gibi bugünün dünyasına da bakmakta ve güncel sorunlarıyla geçmişten günümüze bir külliyatı oluşturmaktadır. Burada, onun genel anlamda modern dönemdeki topluma ilişkin düşüncelerinin bir özeti yer alacaktır.

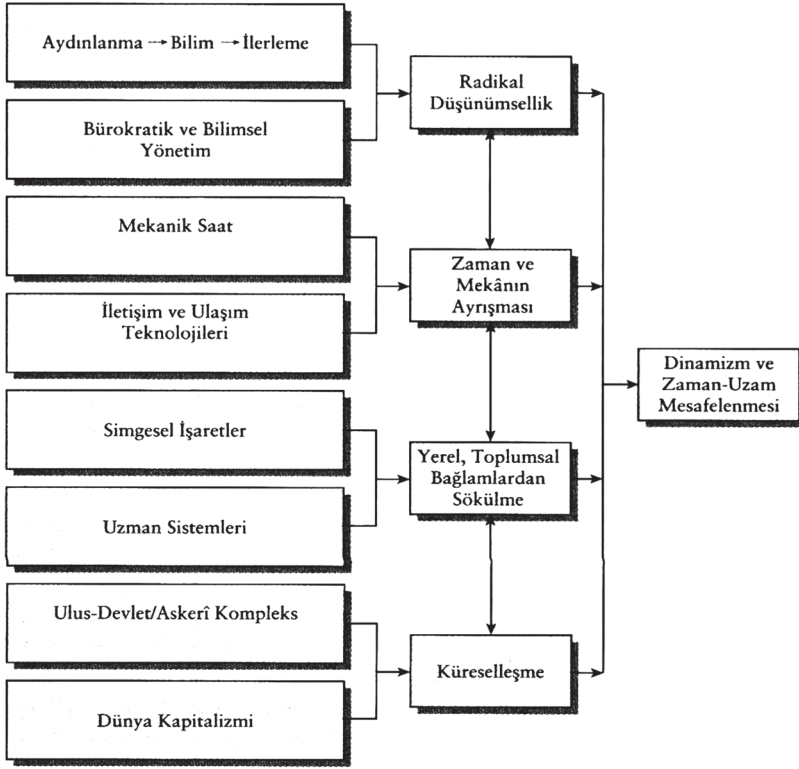
Giddens modernite kavramını, “feodalizm sonrası Avrupa’da ortaya çıkan, ancak 20. yüzyılda giderek dünya çapında tarihsel etkiye sahip olan kurumlar ve davranış biçimlerini ifade etmek için” (Giddens, 2010b, ss. 28-29) kullanmaktadır. Bir diğer deyişle sanayileşmiş dünyadan bahsetmektedir. Modernitenin kurumsal bir mihreri olarak gördüğü sanayileşme ile de maki-nelere ve maddi güçlere dayalı olan üretim süreçlerindeki toplumsal ilişkileri ima etmektedir. Bir diğer eksende ise hem ürün hem emek piyasasını meta-laştırıran kapitalizm yer almaktadır.

Tarihsel süreçte modernlik öncesi toplumları Giddens süreçleri ve özelli-keri ile aşağıdaki gibi özetlemektedir.

Tür	Varoluş Süresi	Özellikler
Avcı ve toplayıcı toplumlar	O.D.Ö.* 50 000'den günümüze. (şimdi artık tamamen yokolmanın eşliğindedirler).	Yaşamlarını avcılık, balıkçılık ve yenebilir bitkilerin toplanmasıyla sürdüren az sayıda insandan oluşurlar. Eşitsizlik çok azdır. Rütbe farklılıkları yaş ve cinsiyetle sınırlıdır.
Tarım toplumları	O.D.Ö. 12 000'den günümüze. Bugün artık büyük bölümü, daha büyük politik varlıkların parçasıdır ve ayırdecdici özelliklerini de artık yitirmektelerdir.	Kentler ya da kasabaların olmadığı, küçük kır topluluklarına dayanır. Yaşamlarını, çokluk avcılık ve toplayıcılıkla desteklenen tarım yoluyla sürdürürler. Avcı ve topluluklara kıyasla daha güçlü eşitsizlikler bulunur. Şefler tarafından yönetilirler.
Kır toplumları	O.D.Ö. 12 000'den günümüze. Bugün artık büyük bölümü, daha büyük devletlerin parçalarıdır; geleneksel yaşam biçimleri aşınmaktadır.	Maddi varoluşları için evcilleştirilmiş hayvanların yetiştirilmesine bağımlıdır. Sayıları birkaç yüz insandan binlere kadar değişir. Açık eşitsizliklerle nitelenirler. Şefler ya da savaşçı krallar tarafından yönetilir.
Geleneksel toplumlar ya da uygarlıklar	O.D.Ö. 6000'den 19. Yüzyıla kadar. Bütün geleneksel uygarlıklar ortadan kalkmışlardır.	Kimisi birkaç milyon nüfusa sahip olacak kadar (daha büyük sanayi toplumlarına kıyasla küçük olsalar da) çok büyüktürler. Ticaret ve tarım dışı üretimin yoğunlaştığı kimi kentler bulunur. Büyük ölçüde tarıma dayanırlar. Farklı sınıflar arasında önemli eşitsizlikler bulunur Bir kral ya da imparatorun başında bulunduğu ayrı bir hükümet aygıtı bulunur.

Tablo-1: Modernlik Öncesi İnsan Toplumu Türleri (Giddens, 2012b, s. 69)

Giddens'a göre toplum dünyası inşa edilmiş bir dünyadır ve bu inşa neticesinde insan davranışları bir düzen ve rutin kazanır. Aynı zamanda, inşa edilmiş dünyada bireyler davranışlarını toplumsal bağlamlara yerleştirebilirler. Modern öncesi geleneksel toplumlarda bu inşayı akrabalık ilişkileri, çeşitli topluluklar ve din gerçekleştirmektedir. Geleneksel sonrası modern toplum bu yapının etkinliğini "radikal düşünümSELLİK, zamanın ve uzamın boşaltılması, toplumsal ilişkilerin köksüzleştirilmesi ve küreselleşme" aracılığıyla yok etmiştir. Neticesinde ise, modern toplumda kesinlikten uzak, belirsiz toplumsal ilişkiler ve "bireyselleştirilmiş ve belirsiz kendini gerçekleştirme projeleri ve özgürleşme siyasetinden ziyade yaşam tarzı siyaseti" hakimdir (Allan, s. 419). Radikal düşünümSELLİK, sürekli bilgi akışının olduğu bir toplumda bu bilgilere dayalı olarak ilişkiler, bireysel ve toplumsal eylemlerin düzenlenme ve yeniden düzenlenmesini ifade etmektedir (Giddens, 1994, s. 22). Modernitenin dinamizmi açısından, zaman ve uzamın boşaltılması önemli bir olgudur. Geleneksel toplumlarda kurulan yakın ilişkiler, toplum için önem arz eden ahlaki ilkeleri, kesinlik arz eden toplumsal pratikleri ve ilişkileri var etmektedir. Modern dönem ise, kurulan bu yakın ilişkilerin aksine, insanların ve kurdukları sosyal ilişkilerin arasına artan mesafelerin girdiği bir zaman aralığını ifade etmektedir. İnsanların arasına giren zaman ve mekan artışına bağlı olarak kurumsal ve toplumsal ilişkiler de köksüzleştirilmiştir. İnsan etkileşimlerinin ve kurulan ilişkilerin toplumsal bağlamlara ve kurumlara gömülü (embedded) olduğu ve buradaki etkileşim ve ilişkileri belirlediği geleneksel toplumun aksine modern toplumlar yerel bütün bağlarından koparılmış ve köksüzleştirilmiştir. Buna para gibi simgesel işaretler ve yaşamı idame ederken başvurulan soyut uzman bilgi sistemleri örnektir. Küreselleşme ise modern dönem toplumunu karakterize eden tüm bu unsurlarla bağlantılıdır ve yerelle uzak olmanın diyalektik ilişkisini anlatmaktadır. Küreselleşmenin; "dünya kapitalist ekonomi, dünya askeri düzeni, uluslararası iş bölümü ve ulus-devlet sistemi" olmak üzere dört boyutu bulunmaktadır (Allan, 2020; Giddens, 2010b; Giddens, 1994). Modernitenin dinamizmini açıklayan bu unsurları Allan aşağıdaki şekilde özetlemektedir.

Şekil-1: *Modernitenin Dinamizmi* (Allan, 2020, s. 438)

Giddens (1994, ss. 13-14), süreksizlik düşüncesiyle karakterize ve tefrik ettiği modernliğin bir sonucu olarak beliren hayat tarzlarının, insanı geleneksel toplum düzeninden tamamen kopardığını söylemektedir. Modern hayat tarzları yaygınlık açısından küresele ulaşmakta, yoğunluk açısından ise bireylerin gündelik yaşamlarının en mahrem alanlarına kadar girerek değişim ve dönüşümlere sebep olmaktadır. Modern toplumları gelenekselden ayıran süreksizlikleri Giddens; değişim hızı, değişim alanı, modern kurumların doğasının özü olarak sıralamaktadır. Modern toplumlarda değişim hızı teknoloji ile sınırlı olmayan hayatın bütün alanlarını kuşatan bir olgudur. Değişim alanı ise, tüm dünyayı kapsamaktadır zira artık etkileşimler ve ilişkiler dünyanın farklı bölgeleriyle kurulmaktadır. Kurulan bağlantılar neticesinde gerçekleşen değişim dalga dalga tüm dünyaya yayılmaktadır. Son süreksizlik olarak modern kurumların doğasının özü ise, siyasal anlamda ulus-devletleri ve ekonomik anlamda üretimin cansız güçlere dayanması ya da emek ve ürünlerin tamamen metalaştırılmasını ifade etmektedir.

Modernite ve Bireysel Kimlik adlı eserinde Giddens, bireysel kimliklere odaklanırken yöntemi sosyal psikoloji ile benzerlik göstermektedir. O, benliğin toplum tarafından belirlenen pasif bir varlık olmadığını; yerel ve öznel bağlamlarına karşın bireyin eylemleriyle küresel düzeyde toplumsal alanı etkilediğini ifade etmektedir. Benlik -Simmel'in metropolündeki bireyi anımsatacak şekilde- seçenekler ve olasılıklar dünyasında refleksif olarak üretilir. Bu refleksif üretim sürekli denetim altındadır ve tutarlılığını koruyacak şekilde düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Modern organizasyonların temel özelliği de benlikler gibi kesif bir refleksif gözetime sahip olmasından gelmektedir (Giddens, 2010b, ss. 11-16). Geleneksel toplumlarda benlik ve toplum ilişkisi et-tırnak ilişkisini andırmaktadır. Bireyin içinde yer aldığı grupların bir uzantısı gibidir. Ancak modern dönemle birlikte benlik toplumsal bağlarından kopmuştur. Artık benlik, üyelerince bilinen, kesin ve net toplumsal ve kurumsal ilişkiler ile beklentiler içine gömülü bir varlık değildir. Birey benliğini kurmada tek başına ve özgürdür (Allan, 2020, s. 439).

Hayat tarzı modern yaşamda ortaya çıkan bir diğer önemli kavramdır. Geleneksel yapı ile küreselin diyalektik etkileşimi neticesinde gündelik yaşamdaki seçenekler artmaktadır. Bu gündelik yaşamın sürekli yeniden inşa edilmesidir. Birey, diyalektik biçimde sürekli güncellenen gündelik yaşamındaki hayat tarzı seçimlerini bahsedildiği üzere refleksif olarak sürekli düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Seçeneklerin ve olasılıkların çokluğu güven ve risk kavramlarını beraberinde getirir. Güven duygusundan, ilişkilerde bireylerin karşılıklı olarak kendilerini karşı tarafa açma durumlarında bahsedilebilir. Geleneksel toplumlarda olduğu gibi, kan bağı, akrabalık ve benzeri dışsal etkilerin güven üzerinde bir etkisi yoktur. İlişkilerle kurulan güvenin devam etmesi de yine refleksif denetime tabidir. İlişkide güveni devam ettiren, karşılıklı ifşa durumunun devam etmesidir (Giddens, 2010b, ss. 17-18). İlişkilerde olduğu gibi yaşamın her alanında moderniteye has belirsizlik ve değişken yapı söz konusudur. Bilim ve akıl dahi sürekli olarak kendini test etme ve doğrulama ilkesiyle, bir diğer deyişle refleksif denetim ve üzerine yeniden düşünme ve düzenlemelerle güvenilirliğini kazanmaktadır. Modern yaşam güvenilir kaynakların dahi risk içerdiği ve bu sebeple sürekli denetlenmesi gereken bir yaşamdır (Giddens, 2010b, s. 45)

Modern dönemde kadın erkek ilişkileri ve konumları değişmiştir. Kadınlar erkeklerle eşit cinsel haklara sahiptir. Flört ve ilişki yaşama noktasında geleneksel yapıya ters olarak özgürdürler. Evliliklerde kadınlar kendilerinden beklenen eş olma durumunu reddedip kendilerine eş istemektedirler. Erkekler kadınların entelektüel, ekonomik ve toplumsal eşitlik durumunu

kabul etmiş gözükse de bu durumdan rahatsızlık da duymaktadırlar. Kadın şiddetine ilişkin olaylar bu değişim ve dönüşümden erkeklerin yaşadığı huzursuzluk sonucu belirmektedir. Geleneksel toplum yapısında kadının evlilik öncesi cinsel yaşamı hoş görülme, kınanan bir durumdur ve evli eşler arasında da eşitlik söz konusu değildir. Dahası modern öncesi toplumlarda evlilik, cinsel tercihlere ya da romantik seçimlere dayalı olarak değil ekonomik durumlara göre yapılmaktadır. Cinsel serbestlik sadece aristokrat kadınlara tanınan bir hak. Modern dönem cinsellik konusunun önemini deneyimin tecrit edilmesinde ve mahremiyetin dönüşmesinde görür Giddens. Deneyimin tecrit edilmesiyle geleneksel ahlaki öğretiler, neslin devamı, evlilik gibi çoğu dini kaynaklardan mülhem konular modern düşüncenin özgülleşmiş cinsellik ya da cinsel demokrasi denilebilecek düşünceleriyle yer değiştirmiştir. Bu kapsamda kadın ve erkek ilişkilerinin değişmesi ve kadının özgürleşmesi gibi kadın ve erkeklerin cinsel tercihleri gibi konuları da mahremiyetin dönüşümü noktasında ele alınmaktadır. Ancak cinsellik meselesi salt cinsellikle alakalı olmayıp, ancak bu bağlamla birlikte konumu, tercihleri ve deneyimleri değişen kişisel hayatların ve bu kişisel hayatlardaki tüm ilişki ve iletişim biçimlerini kuşatan bir anlam alanına sahiptir (Giddens, 2010a).

SONUÇ

İnsanın benliği, kurduğu ilişki ve iletişim biçimleri, yaşam tarzları hayatını idame ettirdiği çevre tarafından etkilenmekte ve bir biçim kazanmaktadır. İçinde bulunulan bağlamlar genişledikçe, karmaşıklaştıkça insanın etkileşimi ve bu etkileşimlere dayalı olarak geliştirdiği ilişki ve iletişim biçimleri de komplike bir yapı arz etmektedir. Köyler, şehirler, büyük metropoller insanı ve yaşam biçimini etkileyip değiştiren, dönüştüren ve biçimlendiren bir özellik arz etmektedir.

Kent sosyolojisinin ve iletişim sosyolojisinin ortak bir çalışma alanı olarak beliren kent sosyolojisi sanayileşme ve sonrası dönemdeki kente ilişkin sorunları ve şehirle birlikte dönüşen insan yaşamını ele almaktadır. 18. yüzyılın sonlarında başlayan ile 19. yüzyılda tüm etkileri ile hissedilen sanayi devrimi sonucunda toplumsal hayat ve kurumsal yapılar dönüşüme uğramıştır.

Sanayi döneminden sonraki dönemde oluşan kentler, literatürde sıklıkla köy, taşra, kırsal ve benzeri yerlerdeki yaşam biçimleriyle kıyaslanarak ele alınmakta ve aralarındaki farklar üzerinden kent yaşamı karakterize edilmektedir. Bu farklılıklar dramatiktir ve insanın yaşam biçimini dönüştürmekle kalmaz; benliğini, zihnini ve duygularını da değiştirip dönüştürür. Tönnies'in samimi duygulara dayanan, birlik beraberlik içerisinde, biz duy-

gusuna sahip cemaati, cemiyet yaşamında araçsal ilişkilerin kurulduğu, menfaatlerin peşinde çıkarıcı, bilmecburiye bir arada bulunan atomize bireylere dönüşmektedir.

Simmel'in metropolünde kendisine ve herkese yabancı olan varlığını kendisine ve içinde yaşadığı topluma gösterebilmek için birey, bitmek bilmeyen bir mücadele vermektedir. Metropolün çalgınca akan hızı, kalabalığı, hemen her yanından yayılan mesajları karşısında birey, aşırı uyarılmışlıktan kaynaklı bir bezginlik yaşamaktadır. Birey, hemen herkesin karşısında bir düşman gibi dikildiği metropol yaşamında bilmecburiye ve bir tür kendini koruma güdüsüyle hesapçı, net, dakik, temkinli ve güvensizdir. Tüm bu özellikleri kazanmasıyla metropol yaşamında tutunabilmektedir. Metropol yaşamı duyguların silindiği, insanın aşırı uyarımlardan kaynaklı yaşama karşı duyarsızlaştığı ancak her daim faal olan zihinsel bir yaşamının olduğu hayatı ifade etmektedir.

Giddens'in geleneksel sonrası modern toplumu, geleneksel yapının etkinliğini, modernizmin dinamizmini teşkil eden "radikal düşünümSELLİK, zamanın ve uzamın boşaltılması, toplumsal ilişkilerin köksüzleştirilmesi ve küreselleşme" (Allan, 2020, s. 419) aracılığıyla yok etmiştir. Geleneksel yaşamı kökünden değiştiren modern yaşam, kurumsal yapılara, simgelere, uzmanlık alanlarına işleyerek toplumu yerel bütün bağlarından koparmıştır. Giddens'in modern toplumu sınırları küresel boyuta ulaşan, yerelin küreseli, küreselin yereli etkilediği zaman ve mekan kavramlarından tecerrüt etmiş bir toplumdur. Bireylerin kendilerini birer uzvu gibi hissettikleri geleneksel yaşamın aksine modern yaşamda bireyler tek başına ve özgür olarak kendi benliklerini inşa etmektedirler. Modern yaşamın hızla geniş alanlara yayılması ve kendine has yapısı gündelik yaşamında bireyin mahrem ilişkilerinden, yaşam pratiklerine ve kurumsal olgu ve yapılara uzanmaktadır.

Kuşkusuz literatürde kent konusunu ele alan sayısız çalışma söz konusudur. Bu çalışmaların kimi doğrudan kent yaşamını ve sorunsallarını odağına almıştır. Kent yaşamıyla ilişkili olarak Giddens'in eserlerinde görülebileceği gibi modernite kavramını merkeze alan ya da farklı kavramların merkezde olduğu nice çalışmalar söz konusudur. Bu çalışmada ise kent yaşamı ele alınırken, insani etkileşimler, ilişkiler ve iletişim pratikleri odağına alınmıştır. Şüphesiz günümüzde de kent yaşamı, küresel ısınma, enerji, gıda, nüfus fazlalığı gibi nice sorunsallarıyla kendi sınırlarını aşır küresel boyutlara ulaşan bir nitelik arz etmektedir. Medyanın etkisi de göz önüne alınacak olursa, kent yaşamı ve kırsal yaşam arasındaki ayrımların giderek silikleştiği fark edilecektir. Literatürde kent ve köy yaşamı arasında çizilen dramatik farklılığın,

önce televizyonun ardından internetin köylere kadar girip yaygınlaşmasıyla eski sınırlarını korumadığı aşikardır. Sınırlar, kırsal yerlerdeki yaşamın medya dolayımıyla kent yaşamına yaklaşması şeklinde olduğu için global köy kavramından ziyade global kent kavramı akla gelmektedir. Bu bağlamda, modern sonrası dönemi analiz eden sosyologların düşünceleri yapılacak çalışmalar için kuramsal zemin olmaya devam etse de günün koşullarına göre yeniden bir değerlendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu çalışmaların disiplinlerarası niteliğiyle konumlandırılan iletişim bilimleri perspektifinden yapılması, iletişim bilimlerinin kendi sınırlarının daha net olarak çizilmesine de yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y., Yılmaz, M. M., Uybadın, A. (2022). Türkiye’de İletişim Sosyolojisi Çalışmaları Üzerine Tarihsel Bir İnceleme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 20(39), 1-46.
- Allan, K. (2020). *Çağdaş Sosyal ve Sosyolojik Teori Toplumsal Dünyaları Görünür Kılmak*. A. Bora, S. Coşar, H. Ergül, M. Pamir, E. Ünal (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Anık, C. (2014). *İletişim Sosyolojisi Kuramsal Temeller*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Arlı, A. (2022). “Şehir Sosyolojisi”. *Tübitak Sosyal Bilimler Ansiklopedisi (SBA)*, İstanbul: Tübitak Bilim Yayınları. 4.Cilt, s.180.
- Bulaç, A. (2007). *Tarih, Toplum ve Gelenek*. İstanbul: Yeni Akademi Yayınları
- Cevzici, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Fisher, B.M., Strauss, A.L. (1990). Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi. Tom Bottomore, Robert Nisbet (Eds.) *Etkileşimcilik*. M. Tunçay, A. Uğur (Çev.), Ankara: Vadi Yayınları.Frisby,
- Gezgin, M. (1988). Cemaat-Cemiyet Ayırımı ve Ferdinand Tönnies. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (22), 183.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*, E. Kuşdil (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2010a). *Mahremiyetin Dönüşümü*, İ. Şahin (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2010b). *Modernite ve Bireysel-Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, Ü. Tatlıcan (çev.), İstanbul: Say Yayınları
- Giddens, A. (2012a). *Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*, Ü.Y. Battal (çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi
- Giddens, A. (2012b). *Sosyoloji*, H. Özel (çev.), İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Güllüpnar, F. (2013). Kent Sosyolojisi F. Şahin (Ed.), *Kent Kuramları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

- Kaya, T. (2006). Chicago Okulu: Chicago'ya Özgü Bir Perspektif. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(22), 365-381.
- Koyuncu, A. (2011). Sosyoloji Kuramlarında Kent. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (25), 31-56.
- Lefebvre, H. (2018). *Şehir Hakkı*, I. Ergüden (çev.), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2017). *Kentsel Devrim*, S. Sezer (çev.), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mendras, H. (2014). *Sosyolojinin İlkeleri*, B. Yılmaz (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rittersberger-Tılıç, H. (2013). Kent Sosyolojisi. F. Şahin (Ed.). *Kavram Olarak Kent Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını
- Simmel, G. (2000). Şehir ve Cemiyet. A. Aydoğan (Ed.), *Metropol ve Zihinsel Yaşam*, İstanbul: İz Yayıncılık
- Slattery, M. (2014). *Sosyolojide Temel Fikirler*. Ö. Balkız, G. Demiriz, H. Harlak, C. Özdemir, Ş. Özkan, Ü. Tatlıcan (çev.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram. *Planlama Dergisi*, 23(2), 67-76.
- Tönnies, F. (2000). Şehir ve Cemiyet. A. Aydoğan (Ed.), *Gemeinschaft ve Gesellschaft*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tönnies, F. (2019). *Cemaat ve Cemiyet*, E. Güler (çev.), İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Ünal, C. (2022). *Toplumun Medyatik İnşası ve Göç*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Weber, M. (2010). *Şehir Modern Kentin Oluşumu*, M. Ceylan (çev.), İstanbul: Yarın Yayıncılık.